

בס"ד, כ"ו תשרי התשפ"ז

בכורות י"ט – יוצא דופן ובכור לדבר אחד, וקניית בהמה מגוי

שאלות:

1. כבשה של אריאל ילדה טלה בניתוח, ואחריו טלה נוסף בלידה רגילה. מי מהם הבכור?

יוצא דופן והבא אחרי

- המשנה אומרת לגבי ולד "יוצא דופן" (שנולד בניתוח קיסרי) והולד שנולד אחרי בלידה רגילה, רבי טרפון אמר ששניהם נחשבים ספק בכור, ולכן ירעו עד שישתאבו ויאכלו במומם לבעלים (כי הכהן לא יכול להוציא ממון בספק). רבי עקיבא אמר ששניהם בוודאות לא בכורות: כי הראשון הוא לא "פטר רחם", והשני כי אחר קדם לו.

הגמרא שואלת מהו שורש המחלוקת, ועונה שהם נחלקים ב"בכור לדבר אחד", מי שהוא ראשון רק במאפיין אחד (למשל הבא אחרי יוצא דופן הוא ראשון לפתיחת הרחם אבל לא ראשון ללידה): רבי טרפון מסופק אם הוא בכור, ולרבי עקיבא ברור שלא.

- הגמרא מביאה ברייתא שמדגימה את 13 המידות של רבי ישמעאל שהתורה נדרשת בהם, הברייתא אצלנו כוללת שלושה חלקים, כשהשני והשלישי מדגימים את "כלל הצריך לפרט ופרט הצריך לכלל", ראינו כבר במסכת חולין דף פ"ח ש"כלל ופרט" נדרש במקום שבו הכלל כולל מספר פרטים ומצמצמים אותו רק לחלק מהפרטים. אבל במקרה שהכלל עצמו יכול להתפרש לשני פירושים שונים ואנחנו צריכים להכריע איזה מהפירושים הוא הנכון לכלל, כאן יש לנו כלל שצריך לפרט שמסביר אותו, ולהפך באופן דומה ב"פרט שצריך לכלל". הברייתא לומדת מפסוקים:

▪ "קִדַּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר" — יכול גם נקבה? "הַזָּכָר" (זה "כלל ופרט").

▪ אם זכר, יכול אפילו יצאה נקבה לפניו, כי הוא עדיין ראשון לזכרים? תלמוד לומר "פֶּטֶר רָחֶם", וזו מידת כלל שצריך לפרט, כי אחרת אפשר לפרש את הכלל שכולל גם נקבות.

▪ אם פטר רחם, יכול אפילו יצא אחרי יוצא דופן? תלמוד לומר "בְּכוֹר" שהוא כלל שמפרש את הפרט, שצריך להיות בכור לכל המאפיינים ולא למאפיין אחד בלבד.

- רבי שרביא הקשה לאביי על הברייתא הזו, שברישא (כלומר בחלק השני) היא ממעטת את מי שיצאה נקבה לפניו מ"פטר רחם" ולא מ"בכור" שלכאורה נחשב בכור לכל המאפיינים, ולכן נראה שבכור לדבר אחד (לזכרים למשל) נחשב בכור. ובסיפא (בחלק השלישי) היא ממעטת את הבא אחרי יוצא דופן מ"בכור", ולכן נראה שבכור לדבר אחד (לפטר רחם) לא נחשב בכור. יש סתירה בין החלקים!

אביי ענה שבכור לדבר אחד לא נחשב בכור, ו"בכור" כולל רק בכור מלא לכל הדברים, והרישא לא עוסקת בנוולד אחרי נקבה אלא בולד ראשון עצמו שיצא דרך הדופן, שהוא בכור לכל הדברים חוץ מפטר רחם, לכן אי אפשר למעט אותו מ"בכור".
רבינא תירץ אחרת, שבכור לדבר אחד נחשב בכור, והסיפא ממעטת את הנוולד אחרי יוצא

דופן מיתור הכתוב "בכור": כי אם הבא אחרי יוצא דופן קדוש, למה צריך לומר "בכור"? אם כדי למעט מי שיצאה נקבה לפניו, זה כבר נלמד מ"פטר רחם" זכר. (**אבי** ו**רבינא** לא חולקים בדיון, אלא רק כיצד דורשים).

רב אחא מדפתי הקשה על **רבינא** אם לומדים את הדין מייתור הכתוב, זה ממעט רק את הדבר הכי מסתבר וזה מובן כשיוצא דופן זכר ואחריו זכר דרך הרחם, כי הוא בכור לרחם אבל לא לזכרים. אבל כשיצאה נקבה דרך הדופן ואחריה זכר דרך הרחם, הוא בכור לזכרים ולרחם ולכן שיקדש, ואין לנו איך למעט אותו! והברייתא פוסלת בסתם את כל הבא אחרי יוצא דופן. והגמרא **מסיקה** שפירושו של **אבי** הוא הנכון, ו"בכור" הכוונה לכל העניינים.

הדרן עלך הלוקח עובר פרתו

2. אלון קנה מגוי כבשה שספק אם כבר ילדה. האם הזכר שנולד אצלו בכור?

קניית בהמה מגוי וספק בכורה

○ המשנה **דנה** בלוקח בהמה מגוי ולא יודע אם ביכרה,

- **רבי ישמעאל אמר** שעז שילדה בתוך שנתה הראשונה הוולד ודאי לכהן (כי בוודאי לא ילדה קודם), לאחר שנה זה ספק, ויאכל במומו לבעלים. ברחל הדין הזה חל עד שנתה השנייה, ובפרה עד שנתה השלישית, ובחמור עד שנתו השלישית ולאחר מכן בספק פטר חמור מפריש טלה ומשאיר אותו לעצמו.
- **רבי עקיבא אמר** שאילו רק וולד גמור פוטר את הבהמה מהבכורה, היה נכון כדברי **רבי ישמעאל**. אבל **חכמים אמרו** שסימן הוולד בבהמה דקה הוא טינוף (לכלוך שיוצא מהרחם), בגסה שליא (שהעובר מצוי בתוכה), ובאשה שפיר (עור צורת ולד) או שליא, וגם אלה יכולים להופיע בהפלה מוקדמת, גם בשנה הראשונה. לכן הכלל הוא: כל שידוע שביכרה פטורה, כל שידוע שלא ביכרה הוולד לכהן, ובספק אפילו בשנה הראשונה יאכל במומו לבעלים.

הגמרא שואלת למה מכאן ואילך ל**רבי ישמעאל** זה ספק, והרי צריך ללכת אחרי הרוב, ורוב הבהמות מתעברות ויולדות כבר בשנתן הראשונה, ולכן הבהמה ודאי ילדה אצל הגוי! האם **רבי ישמעאל סובר כרבי מאיר**, שחושש למיעוט? הגמרא מנסה לתרץ שאפילו לפי **חכמים**, שהולכים אחר הרוב, זה רק ברוב שנמצא לפנינו (כמו תשע חנויות בשר כשר וחנויות אחת של בשר טרף שחתיכה שנמצאה נחשבת כשרה כי הולכים אחרי הרוב, או רוב הדיינים בסנהדרין), ולא ברוב שלא לפנינו (רוב סטטיסטי כמו רוב הבהמות בעולם). הגמרא דוחה את התירוץ: כי בקטן וקטנה **חכמים** הולכים אחרי רוב שלא לפנינו! **רבי מאיר אסר** ייבום בקטן וקטנה, כי שמא כשיגדלו יתברר שהוא סריס או שהיא איילונית (שלא יכולים להוליד), והיבום יהיה איסור אשת אח. אבל **חכמים התירו**, כי הולכים אחרי רוב הקטנים והקטנות, שהם לא סריסים.

בתחילת הדף הבא **רבא** אכן הסיק ש**רבי ישמעאל סובר כרבי מאיר**, שחושש למיעוט. **רבינא אמר** שגם לפי **חכמים** הולכים אחר הרוב רק ברוב שלא תלוי במעשה, אבל כאן העיבור תלוי בהרבעה של הזכר וייתכן שלא בא עליה, ולכן לא הולכים אחרי הרוב.